

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра ПСИХОЛОГІЇ

На правах рукопису

ГОВОРУХА АЛІНА РОМАНІВНА

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ ОСІБ З ХІМІЧНОЮ
ЗАЛЕЖНІСТЮ

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
Сергієні Олена Віталіївна,
доктор медичних наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 6 від 1.02.2022

Завідувач кафедри

 Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис) (І'мя, ПРИЗВИЩЕ)

Дніпро, 2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра _____ психології
Освітній ступінь _____ магістр
Спеціальність _____ 053 психологія
Освітня програма _____ психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
психології
Людмила ПРИСНЯКОВА

(підпис)

10.02.2022

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Говоруха Аліна Романівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи «Особливості конфліктогенності осіб з хімічною залежністю»

2. Науковий керівник Сергієні Олена Віталіївна, доктор медичних наук, професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру 17.01.2022р.

4. Мета кваліфікаційної роботи Теоретично вивчити та емпірично Дослідити прояви конфліктогенності у осіб, схильних до алкогольної адикції в юнацькому віці.

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми девіантної поведінки, а саме хімічної, зокрема алкогольної адикції; індивідуально-психологічних особливостей, зокрема конфліктогенності особистості адикта.

2. Підібрати методи та методики, необхідні для проведення емпіричного дослідження (отримання, обробки та аналізу отриманих даних).

3. Емпірично дослідити вплив індивідуально-психологічних особливостей ісобистості, зокрема конфліктогенності, на формування алкогольної залежності, провести узагальнення, аналіз та

інтерпретацію результатів, уявити взаємозв'язок між виразністю схильності до алкоголізму з конфліктогенністю особистості.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	Жовтень 2021р.	Виконано
2	I Розділ	Листопад 2021р.	Виконано
3	II Розділ	Листопад 2021р.	Виконано
4	III Розділ	Грудень 2021р.	Виконано
5	Робота в цілому	Січень 2022р.	Виконано

Науковий керівник

(підпис)

Олена СЕРГІЄНІ

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Аліна ГОВОРУХА

Дата видавання завдання 29.09.2021р.

АНОТАЦІЯ

Говоруха А. Р. Особливості конфліктогенності осіб з хімічною залежністю / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2022.

Зміст анотації

Актуальність роботи: Актуальність дослідження обумовлена розповсюдженням хімічної залежності, зокрема алкогольної. Актуальна проблема психодіагностики та профілактики алкогольної залежності. Також . відзначити, чи існує зв'язок між алкогольною залежністю та особистими конфліктами. Так, у наш час питання про зв'язок окремих індивідуально-психологічних особливостей особистості з формуванням схильності до зловживання алкоголем є актуальним, хоча й недостатньо вивченим.

Мета: теоретично вивчити та емпірично дослідити прояви конфліктогенності у осіб, схильних до алкогольної адикції в юнацькому віці.

Об'єкт дослідження: схильність до алкогольної залежності.

Предмет: індивідуально-психологічні особливості особистості, конфліктогенність як один з чинників формування схильності до ЗАЛЕЖНОСТІ від алкоголю.

Гіпотеза дослідження - припущення про те, що особи, схильні до нормування алкогольної залежності, відрізняються певними індивідуально психологічними якостями.

Емпірична гіпотеза: Особи, залежні від прийому алкоголю, відрізняються підвищеною конфліктогенністю.

Відповідно до поставленої мети та висунутої гіпотези дослідження були визначені **основні завдання:**

Завдання:

- Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми девіантної поведінки, а саме хімічної, зокрема алкогольної адикції; індивідуально-психологічних особливостей, зокрема конфліктогенності особистості адикта.

- Підібрати методи та методики, необхідні для проведення емпіричного і дослідження (отримання, обробки та аналізу отриманих даних).
- Емпірично дослідити вплив індивідуально-психологічних особливостей і особистості, зокрема конфліктогенності, на формування алкогольної залежності, провести узагальнення, аналіз та інтерпретацію результатів, уявити взаємозв'язок між виразністю схильності до алкоголізму з конфліктогенністю особистості.

Для вирішення завдань використовувалися наступні **методи**:
теоретичний: аналіз, синтез, узагальнення теоретичних праць з досліджуваної проблеми, представлених у науковій літературі;
-емпіричний: спостереження, опитування, психодіагностичне тестування, аналіз та синтез отриманих результатів;
- математико-статистичний: статистичні знаходження середніх величин, та з відсоткових співвідношень, кореляційний аналіз незалежної вибірки Пірсона.

Для проведення емпіричного дослідження був використаний **психодіагностичний комплекс**:

1. Методика діагностики схильності до різних залежностей Г.В.Лозової;
2. Опитувальник для виявлення ранніх ознак алкоголізму К.К.Яхина та В.Д.Менделевича;
3. Методика «Тест життєстійкості» С. Мадди, адаптація Д.А. Леонтьєва;
4. Тест Г. Айзенка для визначення типу темпераменту;
5. Діагностика схильності до конфліктної поведінки Методика К.Томаса;
6. Тест на самооцінку особистості: Я-реальне, Я-ідеальне. Методика Будассі дослідження Я-концепції;
7. Самоактуалізаційний тест-САТ: методика вивчення особистішої зрілості З. Шострома;
8. Шкала тривоги. Тест на тривожність Спілбергера Ханіна.

(Методика оцінки тривожності Ч. Д. Спілбергера і Ю.Л. Ханіна)

9. Методика диференціальної діагностики депресивних станів В.

Зунга.

Результати: дослідження свідчать про наявність індивідуально психологічних якостей особистості, які детермінують формування ілкогольної залежності: підвищений рівень тривожності, депресивності, конфліктності; зниження самооцінки, самоактуалізації та життєстійкості. Результати дослідження підтвердили заявлену гіпотезу про роль нднвідуально-психологічних чинників особистості, зокрема, підвищена - :нфліктність впливає на формуванні схильності до залежності від алкоголю. Високий рівень життєстійкості та самоактуалізаційного тесту є чинниками, щ з можуть протистояти формуванню ілкогольної залежності.

Теоретичне значення роботи полягає у визначенні системи нднвідуально-психологічних особливостей особистості, що впливають на її санкціонування та є чинниками узалежнення від алкоголю; аналізі з з земозв'язку індивідуально-психологічних особливостей особистості та формування схильності до зловживання ілкоголем.

Практичне значення: Глибоке розуміння особливостей взаємозв'язку лліівідуально-психологічних особливостей особистості та процесу виникнення ілкогольної залежності дає змогу використовувати ці знання для виявлення проявів формування схильності до ілкогольної залежності, а також дозволить детальніше розглянути її причини. Отримані тезультати можуть використовуватись в психологічній, педагогічній та зркологічній практиці.

Структура дипломної роботи: Дипломна робота складається зі вступу 3-х розділів, висновків, загальних висновків, 118 використаних джерел літератури, 3 додатків, глосарія. Основний зміст роботи викладений 135 сторінках комп'ютерного тексту, в якому міститься 10 графіків та 14 рисунків.

Ключові слова: АДИКЦІЯ, КОНФЛІКТОГЕННІСТЬ,

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІК, ПРОФІЛАКТИКА, ДЕТЕРМІНАЦІЯ, ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ.

Список публікацій здобувача:

1. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОЇ АДИКЦІЇ ШКОЛЯРІВ. Сергієні О. В., Говоруха А. Р. The 7th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development” (December 22-24, 2021) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2021, p. 484-492.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ ОСІБ З ХІМІЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ	22
1.1. Характеристика хімічної адикції, зокрема схильності до алкогольної залежності: сутність, детермінації, що впливають на її формування	22
1.2. Індивідуально-психологічні особливості особистості як чинник формування схильності до зловживання алкоголем	60
1.3. Сутність конфлікту в сучасному суспільстві: види, класифікації, стадії протікання, форми виходу з конфлікту	63
Висновки до першого розділу.....	95
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ ОСІБ З АЛКОГОЛЬНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ.....	97
2.1. Особливості конфліктогенності осіб з хімічною залежністю	97
2.2. Методичне забезпечення емпіричного дослідження.....	100
Висновки до другого розділу	106
РОЗДІЛ 3. ЛОГІЧНИЙ ТА МАТЕМАТИКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ ОСІБ З ХІМІЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ.....	107
2.1. Результати дослідження схильності особистості до алкогольної адикції.....	107
2.2. Заходи профілактики формування алкогольної залежності.....	118
ВИСНОВКИ	121
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	126
ДОДАТОК А	136
ДОДАТОК Б	223
ДОДАТОК В.....	231

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження обумовлена розповсюдженістю хімічної адикції, зокрема алкогольної залежності. Актуальною постає проблема психодіагностики та профілактики хімічної залежності з урахуванням напрямків її детермінації. Також викликає увагу характер зв'язку формування алкогольної залежності та конфліктогенності особистості. В наш час проблема взаємозв'язку певних індивідуально-психологічних особливостей особистості та формування схильності до зловживання алкоголем є актуальною, хоча і недостатньо дослідженою.

Проблему алкоголізму розробляли В.Д.Менделевич[5], Г.Ананьєва[7], Братусь[8], М.Битті[9], В.Голованєвська[10], А.В.Гоголева[16], І.Даніліна[17], С.Даулінг[64], Є.В.Ємельянова[67], А.Ковальова[84], О.А.Ліщинська[85], К.В.Сельченко[87], В.Хлистун[95], Е.Дж.Ханзян[95], О.Шорохова[96], Є.Черепанова[97].

Однак, не достатньо вивченим є вплив певних індивідуально-психологічних особливостей особистості на формування алкогольної залежності, актуальність чого зростає внаслідок зростання темпів формування схильності до зловживання алкоголем.

В психолого-педагогічній практиці гостро постає проблема наукового обґрунтування профілактики і корекції агресивної поведінки особи залежні від алкоголю, відрізняються підвищеною конфліктогенністю.

Об'єкт дослідження - схильність до алкогольної залежності.

Предмет дослідження - індивідуально-психологічні особливості особистості, зокрема конфліктогенність як один з чинників формування схильності до залежності від алкоголю.

Мета дослідження - теоретично вивчити та емпірично дослідити прояви конфліктогенності у осіб, схильних до алкогольної адикції в юнацькому віці.

Гіпотеза дослідження - припущення про те, що особи, схильні до

формування алкогольної залежності, відрізняються певними індивідуально психологічними якостями.

Емпірична гіпотеза: Особи, залежні від прийому алкоголю, відрізняються підвищеною конфліктогенністю.

Відповідно до поставленої мети та висунутої гіпотези дослідження були визначені **основні завдання:**

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми девіантної поведінки, хімічної, зокрема алкогольної залежності; індивідуально-психологічних особливостей, зокрема конфліктогенності особистості.
2. Підібрати методи та методики, необхідні для проведення емпіричного дослідження (отримання, обробки та аналізу отриманих даних).
3. Емпірично дослідити вплив індивідуально-психологічних особливостей особистості, зокрема конфліктогенності, на формування алкогольної залежності, провести узагальнення, аналіз та інтерпретацію результатів, виявити взаємозв'язок між виразністю схильності до алкоголізму з конфліктогенністю особистості.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися наступні **методи:** теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення теоретичних праць з досліджуваної проблеми, представлених у науковій літературі; емпіричні: спостереження, опитування, психодіагностичне тестування, аналіз та синтез отриманих результатів; математико-статистичні: статистичні знаходження середніх величин, та відсоткових співвідношень, кореляційний аналіз незалежної вибірки Пірсона.

Для проведення емпіричного дослідження був використаний **психодіагностичний комплекс:**

1. Методика діагностики схильності до різних залежностей

Г.В.Лозової;

2. Опитувальник для виявлення ранніх ознак алкоголізму
К.К.Яхина та В.Д.Менделевича;

3. Методика «Тест життєстійкості» С. Мадди, адаптація Д.А.
Леонтєва;

4. Тест - Методика Айзенка з визначення темпераменту; !!!

5. Діагностика рівня конфліктності особистості; ТОМАССА!!!

6. Тест на самооцінку особистості: Я-реальне, Я-ідеальне. Методика
Будассі дослідження Я-концепції;

7. Самоактуалізаційний тест-САТ: методика вивчення особистісної
зрілості Э. Шострома;

8. Шкала тривоги. Тест на тривожність Спілбергера Ханіна.
(Методика оцінки тривожності Ч. Д. Спілбергера і Ю.Л. Ханіна)

9. Методика диференціальної діагностики депресивних станів В.
Цунга.

База дослідження: Дніпровський гуманітарний університет; група
досліджуваних перший та другий курс кафедри психології.

Теоретичне значення роботи полягає у визначенні системи
індивідуально-психологічних особливостей особистості, що впливають на її
функціонування та є чинниками узалежнення від алкоголю; аналізі
взаємозв'язку індивідуально-психологічних особливостей особистості на
формування схильності до зловживання алкоголем.

Практичне значення дослідження. Глибоке розуміння особливостей
взаємозв'язку індивідуально-психологічних особливостей особистості та
процесу виникнення алкогольної залежності дасть змогу використовувати ці
знання для раннього виявлення проявів формування схильності до
алкогольної залежності, а також дозволить детальніше розглянути причини її
формування. Отримані результати можуть використовуватись в педагогічній,
психологічній та наркологічній практиці.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі

вступу, 3-х розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних джерел, 3 додатків, глосарія. Основний зміст роботи викладений на 135 сторінках комп'ютерного тексту, в якому міститься 10 графіків та 14 таблиць.

Результати дослідження надруковані в статті:

1. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОЇ АДИКЦІЇ ШКОЛЯРІВ. Сергієні О. В., Говоруха А. Р. The 7th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development” (December 22-24, 2021) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2021, p. 484-492.

ВИСНОВКИ

Теоретичне та експериментальне вивчення впливу індивідуально-психологічних особливостей особистості на формування схильності до гольної залежності дозволяє зробити наступні висновки: голення з його шаленими темпами розвитку невротизується суспільство, :прияє виникненню відчуття тривоги, котре в свою чергу може сприяти енню інших, деструктивних наслідків, зокрема депресії які шкоджають гармонійному розвитку та життєдіяльності особистості. Всі певним чином впливають на індивідуально-психологічні особливості лютості, що набуває все більшого поширення навіть у колі осіб з великим оманіттям міжособистісних контактів.

Причинами негативних форм індивідуально-психологічних можливостей особистості можуть бути як соціальні, так і індивідуально-психологічні фактори. Це суб'єктивні відчуття, які особистість може глядати з двох сторін: як проблему чи як звичайний стан. Особливості иймання цих почуттів може залежати від різних чинників: типу ераменту, характеру, індивідуальних особливостей ЦНС, емоційного моделі взаємовідносин у сім'ї, робочому колективі та ін..

У ряді випадків причиною виникнення негативних форм івідуально-психологічних особливостей особистості є особистісна криза.

Криза характеризується неможливістю (або труднощами) у воєнні нової життєвої ролі або ускладненнями з можливістю позбутися рої життєвої ролі. Життєва криза - це переломний етап в житті 'истості, рубіж між новим і старим досвідом, якісний перехід від одного ну в інший. Для виникнення особистішої кризи зазвичай потрібна певна изова ситуація і подія.

Детермінанти життєвої кризи - психологічні проблеми особистості., иза - це ситуація емоційного і розумового стресу, яка потребує вагомої іни уявлень про світ і про себе за короткий проміжок часу.

Наслідками негативних форм індивідуально-психологічних 'ливостей

особистості, як і життєвої кризи, можуть бути різноманітні, в жності від того, як сприймає кризу особистість і що вона робить для її лання. Одним з негативних наслідків цих явищ все частіше є виникнення видів залежностей, зокрема алкогольної.

Залежність у широкому розумінні слова - та чи інша форма рабства, що жує можливості людини щодо саморозвитку, актуалізації своїх вмінь та . Проблема узалежненої поведінки узагальнюється схильністю людини химічного захисту, оскільки перебеваючи у некомфортному стані вона нові моделі поведінки для задоволення своїх емоційних потреб. Часто алкоголь стає джерелом позитивних емоцій. Засвоївши таку нову Б^ль отримання позитивних відчуттів особистість, не помічаючи того, гжнюється. Підтримуючи оптимальний рівень самоповаги необхідний збереження відчуття своєї цілісності, особистісної інтегрованості, і суб'єкти, не підозрюючи того, розгортають психозахисну оборону будь-якого спроб звільнити їх від залежності, яка розвинулась.

Алкоголізм - хронічна, прогресуюча, важковиліковна хвороба, що ктеризується втратою контролю перед алкогольними та іншими -тивними речовинами. Таке визначення є поширеним, поте його не можна ::ати загальноприйнятим. Суттєвою ознакою алкоголізму є втрата юлю над вживанням спиртних напоїв, це те, що відрізняє дану хворобу інших. Ще однією особливістю алкогольного узалежнення є те, що тягом всієї хвороби людина заперечує її, не визнає себе хворою.

Виділяють 3 фази протікання алкоголізму. Саме на 2 стадії у людини икає фізична та психічна залежність, що утруднює в подальшому вання даної хвороби, адже алкоголь для певної категорії людей слугує ом власного самоствердження, утвердження у певній соціальній групі, обом відпочинку від тяжкої фізичної чи психічної діяльності.

Проаналізувавши причини виникнення алкоголізму, можна виділити 3 '•пи чинників, що сприяють виникненню хвороби: індивіду ально- хологічні особливості; сімейний чинник; соціальний чинник.

Особливе значення надається сім'ї, як чиннику виникнення алкогольної залежності, оскільки в саме цьому інституті дитина переймає моделі гдінки, втілюючи їх у майбутнє власне життя, соціалізується, засвоює ільно-схвалені норми. У випадку засвоєння деструктивних форм гдінки існує велика імовірність того, що у подальшому житті людина іє втілювати їх.

Вчені розглядали відношення «людини до людини», як особливий, що має бути широко досліджений. Якщо ж звернутися до ілідження міжособистісних відносин в зарубіжній психології, серед гдставників якої можна відзначити Хустона, Левингера, Лірі, Аргайла та і, то вони найчастіше виділяють два фактори: домінування - юрядкування й товариськість - агресивність. Саме ці фактори визначають -ільне уявлення про людину в процесі міжособистісних відносин. В оологічній науці досі недостатньо повно вирішена проблема факторів :ивної поведінки, їх місця та ступеню впливу на формування та прояв го феномену. Ряд дослідників (З.Фрейд, К.Лоренц) віддавали перевагу г грішнім біологічним факторам, в той час як інші (А.Бандура, Л.Берковітц, Толлард, Н.Міллер А.Макаренко) - зовнішнім соціальним. Таким чином, -:є питання, багато в чому, залишається відкритим. Тому в психолого- ііагогічній практиці гостро постає проблема наукового обгрунтування та нлактики і корекції агресивної поведінки юнаків, спрямовану на :мування адекватних стратегій спілкування та поведінки в конфлікті, якій : свячено дослідження, проведено в кваліфікаційній роботі магістерського

Шляхом емпіричного дослідження встановлено наявність мозв'язку між негативними формами індивідуально-психологічних 'ливостей особистості та формуванням схильності до зловживання оголем. Встановлено вплив відчуття тривоги та депресії, підвищеної фліктогенності на виникнення алкогольного узалежнення, також лено виникненням алкогольної залежності на фоні певних форм звідуюально-психологічних особливостей особистості, що підтвердилося.

Індивідуально-психологічні особливості людини, як індивідуальний

феномен, впливають на життєдіяльність особистості. У випадку тивної модальності подібного впливу, що поєднується з недостатньо звинутими вольовими якостями та засвоєними деструктивними моделями дінки дане відчуття може сприяти виникненню алкогольного ^лежнення.

Алкоголь, виступаючи як депресант, пригнічує слабкі сигнали в альній нервовій системі. Тим самим особа, що вживає алкоголь, ільняється» від власних переживань, напруги, фрустрації та самотності, лина відчуває себе легко та невимушено, їй здається, що вона може сягти в цьому стані всього, що побажає. Проте це ілюзія, котра зникає м із станом сп'яніння. Раз за разом особа повторює це коло, непомітно себе узалежнюючись.

В результаті проведеного дослідження нами були підібрані адекватні одіагностичні методики. Особи залежні від прийому алкоголю, більш .сивні за незалежних. Особи залежні від прийому алкоголю більш ворожо лаштовані, ніж незалежні. Особи незалежні від прийому алкоголю схильні кати конфліктні ситуації або використовувати- стратегію наполегливість, той час як залежна молодь схильна до компромісу. Інколи залежні рають стратегію наполегливості. У більшості залежних низький рівень /ативної та особистісної тривожності, а у незалежних обидва рівні.

Також виявлено взаємозв'язок між вольовими властивостями истості та виникненням алкогольної залежності на фоні певних форм зидуально-психологічних особливостей особистості, що підтвердилося час проведення дослідження.

Індивідуально-психологічні особливості людини, як індивідуально истісний феномен, впливає на життєдіяльність особистості. У випадку тивної модальності подібного впливу, що поєднується з недостатньо вольовими якостями та засвоєними деструктивними моделями поведінки дане відчуття може сприяти виникненню.

Таким чином, ми можемо констатувати про підтвердження гіпотези про існування впливу конфліктності на формування до алкогольної залежності.

